

УДК 821.161.3.09-822

**МІЖЛІТАРАТУРНЫ ДЫЯЛОГ У АСЭНСАВАННІ ТВОРЧАСЦІ СЯРГЕЯ ЯСЕНІНА
ЯГО ЛІТАРАТУРНЫМІ СУЧАСНІКАМІ (ПА МАТЭРЫЯЛАХ БЕЛАРУСКАГА ДРУКУ)**

канд. філал. навук, дац. І.Б. ЛАПЦЁНАК
(*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў*)
laptenokirina@tut.by

Артыкул прысвечаны вывучэнню беларускага кантэксту літаратурнай спадчыны С. Ясеніна ў працэсе міжлітаратурнага ўзаемадзеяння. Асабліва ўвага ўдзяляецца праблеме ўспрымання творчасці паэта яго літаратурнымі сучаснікамі. На аснове матэрыялаў беларускага друку разглядаюцца актуальныя аспекты асэнсавання творчай індывідуальнасці паэта на некалькіх напрамках: літаратуразнаўчыя і літаратурна-крытычныя даследаванні, мастацкія прысвячэнні, наследаванні і пераклады. Шляхам іх вывучэння вызначаны асноўныя канцэптуальныя падыходы, якія адлюстроўваюць асаблівасці рэцэпцыі творчасці С. Ясеніна ў Беларусі ў 1920–1930-я гг.

Ключавыя словы: літаратурны працэс, творчая індывідуальнасць пісьменніка, рэцэпцыя, мастацкі пераклад, наследаванне, літаратурна-крытычнае асэнсаванне.

Уводзіны. На сучасным этапе назіраецца павышаная цікавасць да развіцця літаратуры першых дзесяцігоддзяў мінулага стагоддзя, наколькі ў ім акамуляваны шэраг характаралагічных аспектаў, важных для ўсведамлення агульнай светапогляднай і эстэтычнай сітуацыі 1920–1930-х гг. Сучасныя працы даследчыкаў пашыраюць кола фактычных матэрыялаў аб творчасці пісьменнікаў дадзенага перыяду, што стварае перспектывы для спасціжэння цэласнай карціны развіцця літаратурнага працэсу. Актуальным аспектам у гэтым кантэксце з’яўляецца даследаванне міжлітаратурнага ўзаемадзеяння, у межах якога пашыраецца спектр вывучэння асобы пісьменніка і яго творчасці, уключаючы пытанні літаратурнай пераемнасці, функцыянавання разнастайных форм творчага асваення яго спадчыны.

Даследаванне працэсу міжлітаратурнага ўзаемадзеяння, умоў і фактараў фарміравання міжлітаратурнага дыялогу непасрэдна звязана з пытаннямі ўспрымання творчасці пісьменніка, яе літаратурна-крытычнага асэнсавання і запатрабаванасці.

Успрыманне мастацкага твора ўяўляе сабой складаны і шматгранны працэс: «з аднаго боку, яго структура і напрамак развіцця праграмаваны ў мастацкім творы, з другога боку, у ходзе гэтага працэсу ажыццяўляецца творчая дзейнасць успрымаючага, якая так ці інакш відазмяняе ўвасобленыя ў мастацкім творы вобразы пад уплывам індывідуальнага жыццёвага вопыту успрымаючага, яго эстэтычных ідэалаў, прынцыпаў светаўспрымання і пэўнай мэтанакіраванасці» [1, с. 206]. Дадазенай праблеме прысвечаны даследаванні літаратуразнаўцаў (Г.А. Гукоўскі, Б.С. Мейлах, В.Я. Халізеў, М.Б. Храпчанка, Л.В. Чарнец), псіхалагаў (Л.Г. Жабіцкая, Н.І. Нікіфарова, П.М. Якабсон), філосафаў (Ю.Б. Бораў, Я.В. Волкава, А.А. Крыўцун) і інш. Праблема ўспрымання творчасці пісьменніка даследавалася пераважна ў адносінах да чытачоў – як праблема ўспрымання літаратурнага твора ў працэсе яго аналізу, інтэрпрэтацыі і жанравай дыферэнцыяцыі, што знайшло выяўленне ў працах Н.Д. Малдаўскай, М.І. Кудрашова, У.Г. Маранцмана, Г.І. Бельскага, І.С. Збарскага, В.А. Даманскага і інш.

Апошнім часам назіраецца ўстойлівая цікавасць да аналізу гэтай праблемы ў міжлітаратурным фармаце, аб чым сведчаць такія даследаванні, як «Творчество А.П. Чехова в Ираке: восприятие и оценка» (2015), «Рецепция творчества В.П. Астафьева и В.Г. Распутина в Китае: этическое пространство» (2019), «Восприятие и изучение творчества Чарльза Дикенса в России» (2016) і інш. Асаблівую актуальнасць уяўляе сабой вывучэнне ўспрымання творчасці тых замежных пісьменнікаў, якія аказалі значны ўплыў на развіццё нацыянальнай літаратуры, яе жанрава-тэматычную разнастайнасць і мастацкую вобразнасць.

Унікальным аб’ектам для вывучэння ў дадзеным кантэксце (як з пункту гледжання літаратурна-крытычнага адлюстравання, так і даследавання індывідуальна-творчай рэцэпцыі) з’яўляецца ўспрыманне творчасці С. Ясеніна. З улікам скандальнага антуражу працяглы час яна інтэрпрэтавалася літаратурнай супольнасцю неадназначна. Гэта адносілася як да творчасці паэта ў цэлым, так і да асобных яго твораў. Вызначана, што існуе «велізарная колькасць (больш за 100) не проста супрацьлеглых, але нават і выключаючых адна адну прыжыццёвых ацэнак паэмы “Пугачоў”» [2, с. 108]. Літаратурна-крытычныя матэрыялы «Масквы кабацкай», створаныя літаратурнымі сучаснікамі паэта, таксама адлюстроўваюць «даволі неадназначнае ўспрыманне кнігі» [3, с. 100]. У той жа час па колькасці перакладаў, выданняў, водзваў і рэцэнзій 1926–1927 гг. С. Ясенін з’яўляўся безумоўным лідэрам сярод рускіх паэтаў. Яшчэ пры жыцці паэта яго творы былі перакладзены на 17 моў свету.

Праблема ўспрымання С. Ясеніна ў сусветнай культуры ўпершыню была пастаўлена літаратуразнаўствам у 1980-я гг. У наступныя дзесяцігоддзі адметнай спробай яе даследавання стала выданне

«Русское зарубежье о Есенине» (1993), падрыхтаванае Н.І. Шубнікавай-Гусевай. Зборнік «С. Ясенін і сусветная культура» (2007) стаў першым вопытам комплекснага калектыўнага падыходу да пытанняў сусветнага ўспрымання яго спадчыны. На працягу апошняга дзесяцігоддзя з’явіліся працы, у якіх у сістэматызаваным і абагульняючым выглядзе прадстаўлены звесткі, якія значна пашыраюць уяўленне літаратурнай грамадскаці аб асваенні спадчыны рускага паэта за мяжой: даследаванні К.С. Хіло «Восприятие поэзии С.А. Есенина в Германии» (2015), Н.І. Шубнікавай-Гусевай «Есенин в Польше (1918–1939): рецепция и интерпретация» (2019), М.У. Скараходава «“Большое видится на расстоянии...”»: о рецепции творчества Есенина в Советском Союзе (1930–1980-е гг.)» (2017) і інш.

Асноўная частка. Пытанне асэнсавання творчасці С. Ясеніна яго літаратурнымі сучаснікамі ў Беларусі адносіцца да ліку найменш вывучаных. У той жа час яго разгляд садзейнічае раскрыццю працэсу ўзаемаўзбагачэння і ўзаемадзейння літаратур, аналізу спецыфікі працэсу выяўлення творчага «я» паэта і яго ўключанасці ў агульную тэндэнцыю ўспрымання творчасці паэта ў сусветным кантэксце, вызначэнню адметнасці форм асваення яго літаратурнай спадчыны.

Найбольшы ўклад у вывучэнне рэцэнцыі творчасці рускага паэта ў Беларусі сярод сучасных даследчыкаў унёс П.І. Радзечка, аўтар кніг «Гомельская Есениниана» (2000), «Троянский конь репутации Есенина» (2005), «Есенин и белорусская поэзия» (2000), «Есенин и Беларусь» (2011), «Реабилитированный Есенин» (2016). Важную ролю ў пошуку і вызначэнні беларускіх крыніц ясенінскай спадчыны мае паказальнік, падрыхтаваны У. Фрыдманам, – «Беларуская Ясеніяна. 1925–1984» (1985), у якім упершыню на постсавецкай прасторы былі сабраны звесткі пра кнігі паэта, выдадзеныя ў Беларусі, публікацыі яго вершаў на рускай і беларускай мовах, артыкулы, прысвечаныя яго творчасці, вершы беларускіх і рускіх паэтаў, апублікаваныя ў беларускім перыядычным друку.

Даследаванне працэсу асваення літаратурнай спадчыны С. Ясеніна ў Беларусі сведчыць аб тым, што гэты працэс быў даволі доўгім, праходзіў у некалькі этапаў, неаднародных па інтэнсіўнасці, з якіх найменш вывучаны – перыяд 1920–1930-х гг.

Упершыню з творчасцю С. Ясеніна беларускі чытач пазнаёміўся ў 1925 г. Гэта быў верш «Персидскія матывы» ў перакладзе У. Дубоўкі, надрукаваны ў газеце «Савецкая Беларусь» за два месяцы да трагічнай гібелі паэта. Беларускі паэт неаднаразова сустракаўся з С. Ясенінам падчас вучобы ў Маскве, і той, у сваю чаргу, таксама ведаў яго, хоць і не быў блізка знаёмы з яго творчасцю: «Будучы студэнтам, я неяк саромеўся “лезці” ў большае знаёмства да вядомых аўтараў» [4, с. 60]. У сваіх успамінах У. Дубоўка падрабязна апісаў асаблівасці сустрэч рускага паэта са студэнтамі ў Вышэйшым літаратурна-мастацкім інстытуце, на якіх неаднаразова сам прысутнічаў: «Ясенін з’яўляўся ў інстытуце не толькі на ўрачыстых вечарынах, на адкрыцці або заканчэнні навучальнага года, але і проста няўзнак. З’яўленне Ясеніна ў інстытуце заўсёды стварала ўзнёслы настрой у студэнтаў. У гадзіны такіх лекцый студэнты часта чыталі свае творы. Па жаданні аўтара чытанне адбывалася з абмеркаваннем або без яго. Называліся такія заняткі “вольнай кампазіцыяй”. Дадзеная форма стала пастаяннай – студэнты набывалі навук да выступленняў ды і чыталі на “вольнасці” больш ахвотна і смялей, чым у класах і на семінарах. Ясеніну падабалася студэнцкая “вольная з вольных” – ён лічыў яе добрым пачынаннем і сам прымаў удзел у выступленнях» [4, с. 40].

Знаёмства з рускім паэтам, яго эмацыянальная заразлівасць паўплывалі і на імкненне да перакладу яго твораў Ю. Гаўрука. Успамінаючы, як у студэнцкія гады слухаў у выкананні аўтара «Песню пра сабаку», ён звяртаў увагу на прастату, інтымнасць інтанацыі і выключную пачуццёвую аддачу паэта, падкрэсліваючы, што такога артыстычнага чытання не чуў больш ніколі.

Прыжыццёвая літаратурная крытыка, размешчаная ў беларускім перыядычным друку, у адносінах да С. Ясеніна была нешматслоўнай у першай палове 1920-х гг. (адна публікацыя ў газеце «Чырвоны сцяг» (№ 7, 1925) і больш разгалінаванай – у другой палове 1920-х гг. (артыкулы і рэцэнзіі, апублікаваныя ў выданнях «Полымя» (№ 1, 1926), «Чырвоны сцяг» (№ 7, 1925), «Звезда» (1 студз. 1926 г.), «Заря Запада» (15 студз. 1926 г.), «Палеская праўда» (17 студз. 1926 г.).

Адметным і ў пэўным сэнсе паказальным у кантэксце вызначэння тэндэнцыі ўспрымання паэта прыжыццёвай літаратурнай крытыкай у 1920-я гг. можна назваць рэцэнзію, надрукаваную ў газеце «Чырвоны сцяг» (№ 7, 1925), на кнігі «Страна Советская» (Тыфліс, 1925) і «Персидские мотивы» (Масква, 1925), аўтарства якой было абазначана крыптонімам «З. Б.». Спачатку яно прыпісвалася выключна З. Бядулі. Пазней з’явілася меркаванне, згодна з якім рэцэнзія прыпісвалася «пяру вядомай у свой час расійскай пісьменніцы Зоі Бухаравай. Менавіта яна апублікавала пад крыптонімам “З. Б.” станоўчую рэцэнзію на першую кнігу Сяргея Ясеніна» [5, с. 383]. Пазней даследчык П. Радзечка прапанаваў яшчэ адну версію для абмеркавання: аўтар артыкула – Дзмітрый Сямёнавіч Снежка, ураджэнец горада Орша, які супрацоўнічаў у 1920–1930-я гг. з некалькімі беларускімі газетамі і часопісамі і напісаў крытычную рэцэнзію на кнігу С. Ясеніна «Березовый ситец» (1925) [5, с. 383–384].

У дадзенай публікацыі вітаецца жаданне паэта перайсці на пострэвалюцыйныя пазіцыі, якое ён выказаў у «Краіне Савецкай»: «І нічога няма дзіўнага ў тым, што Есенін – пясняр сялянскіх хат, кляноў, вёскі і палёў, заяўляе ў “Стансах”: Я полон дум об индустриальной мощи, / Я слышу голос человеческих сил» [6, с. 89]. У той жа час аўтар далёкі ад думкі, што паэт стаў рэвалюцыйным урбаністам, і называе яго «хрупкай», «мяккай», «глыбокай» і «хворай» натурай [6, с. 89].

Такой же неадекватной была ацэнка «Персідскіх матываў». З аднаго боку, адзначана, што ў выданні «ёсць прыгожыя пералівы вершаў», што «робіць іх больш лірычнымі і прыгожымі» [6, с. 90]. З другога боку, сцвярджалася, што «ня гэтка творчасць нам патрэбна», у якой «збоку ўнутранага зместу – неяк пуста», дзе паэт «аддыхае пасля змены “сваіх лір” ... альбо пакаціўся ў “лірычныя настраёвыя мотывы”» [6, с. 90].

У той жа час ужо ў прыжыццёвай рэцэпцыі відавочным з’яўляецца асэнсаванне асноўных канцэптаў ясенінскай паэзіі, адметнасці яго творчай індывідуальнасці – «пясняр сялянскіх хат, кляноў, вёскі і палёў» [6, с. 89]), «руская душа» [6, с. 90] і інш.

Актывізацыя міжлітаратурнага дыялогу ў асэнсаванні творчасці С. Ясеніна прыпала на другую палову 1920-х гг. На смерць паэта адгукнуліся вершамі многія паэты Беларусі (А. Гурло, М. Лужанін, А. Вольны, А. Дудар і інш.). Акрамя таго, згодна «пракола № 1 агульнага сходу “Маладняка” за 4 студзеня 1926 г. маладнякоўцы “на наст[упны] паняд[зелак]” (г. зн. 11.01.1926) збіраліся праводзіць вечарыну памяці С. Ясеніна, дзе Міхась Чарот і Міхась Дуброўскі павінны былі выступіць з успамінамі пра яго. На жаль, тэксту ці нават кароткага пракола гэтых успамінаў не захавалася» [7, с. 11]. У № 1 за 1926 г. часопіса «Маладняк» была размешчана «Аўтабіяграфія» паэта ў перакладзе на беларускую мову.

Адразу пасля смерці паэта ў перыядычным друку з’явіліся і водгукі на яго творчасць. Так, у часопісе «Польмя» (№ 1, 1926) быў размешчаны артыкул «С.А. Есенін (Увагі на краёх газэт)». У адрозненне ад публікацыі ў газеце «Чырвоны сцяг», тут няма негатыўнай ацэнкі ранняй творчасці паэта. Аўтар апісвае паэта як адметнага лірыка, які «не адводзячы вачэй з калыскі сваёй музы, прыклаў к ёй і чулае паэтычнае вуха» [8, с. 174], а таксама асобна звяртаецца да разгляду ўрбаністычнай тэмы ў яго творчасці. Ён адзначае, што «горад высмактаў з Есеніна асабістасць яго поэтычных успрыманняў», «атруціў Есеніна скэпсызмам» [8, с. 175], даказвае, што ўрбаністычная мастацкая палітра супярэчыць духу яго паэзіі: «Поэта, які аддаў зямлі залатое зерне сваёй беспасрэднасці, убачыў, што гэта зерне прарастае не зялёным голкавым паросткам, а ... фабрычным комінам! Чалавек, які дагэтуль поэтызаваў бяздумную чорназёмную простасць і пустасць, раптам пачуў канечнасць: “воспеть динамо и турбину / и даже спичечный завод”. Гэта было няясна сваёй незразумеласцю, хваравіта ў сваёй нечаканасці» [8, с. 176]. З пункту гледжання даследчыка, памылкай было злучэнне «рэлігійнага з рэвалюцыйным», «матэрыялістычнага (горад) і творча патэнцыяльнага (вёска) пачаткаў». На яго думку, «знайсці роўнадзейную сілу, якія ўзаемна выключаюць адна другую» – гэта тое самае, што «ўзяць на сябе цяжар, які быў не па сіле Блоку і яго “Дванаццаці”» [8, с. 176].

У той жа час агульны вывад, зроблены аўтарам артыкула, сведчыць аб высокай ацэнцы творчасці рускага паэта: «праўдзівы народны poeta: народны па мотывах сваёй творчасці, poeta па выключнай эмоцыйнай сіле» [8, с. 178].

Найбольш грунтоўным даследаваннем, апублікаваным у беларускім перыядычным друку ў 1920-я гг., стаў артыкул «Да спрэчкі пра Есеніна» С. Вальфсона. Як і ў папярэдняй публікацыі, сялянскія карані паэта прадстаўлены як арганічная частка яго натуры: «Есенін быў увесь вясковы, ён быў разанскім сялянінам, ня толькі па крыві і пашпарту. Ён быў ім па сваім светаўспрыманні, міраадчуванні, светапогляду, светапачуцці» [9, с. 160]. Успрыманне горада вызначана як чужы свядомасці паэта элемент: «Індустрыяльна-гарадзкая магутнасць задушыла хлапчука з блакітнымі вачыма. Ён боязна згорбіўся перад ёй, і яго думка ўсё часцей і больш наможліва імчалася ды імчалася ў далёкую разанскую вёску. Сяргей Ясенін зразумеў, што ў яго няма сілы супраціўляцца гораду і яго культуры, і ён пасаваў перад няўхільным» [9, с. 160–161]. На думку даследчыка, паэт надзвычай балюча ўспрыняў «пераход на бок гораду» – «як здрада вёсцы, як забыванне яе інтарэсаў» [9, с. 162].

У адрозненне ад аўтараў папярэдніх публікацый, у якіх «унутраная распушчанасць» паэта вызначалася як неад’емная частка яго натуры, у дадзеным даследаванні яго бунт тлумачыўся формай вымушанага ўнутранага пратэсту: «Вір шынкі паглынуў тонкага лірыка, якім нязменна заставаўся Есенін, але яго шынкарскія пахаджэнні носяць на сабе відочную пячатку напускнога, надуманага, а не арганічнага, унутранага, сапраўднага. Буйства шынкарскае не было стыхіяй Есеніна, а фокусамі страціўшага жыццёвую ўстаноўку паэты» [6, с. 163].

Галоўнай асаблівасцю паэзіі С. Ясеніна крытык вызначыў яе тонкі лірызм, накіраваны на апяванне прыроднага свету: «Ён умеў злівацца з прыродаю, умеў захоплены і адначасна пяшчотна перажываць гэтае зліванне, умеў адчуваць сябе часткай прыроды, умеў у малым лавіць яе вялікую мугутнасць, умеў натхняцца яе характам не ў містычным, надпачуццёва-боскім, а ў здаровым матэрыялістычным сэнсе гэтага слова» [9, с. 157], «ён быў родным братам усякага звярыны і таму ўмеў адчуваць гэту звярыну так, мабыць, што быў у гэтых адносінах не далёка ад Талстога» [9, с. 158].

Асаблівая ўвага ў артыкуле С. Вальфсона надавалася падвядзенню вынікаў дыскусіі аб творчасці С. Ясеніна, якая адбывалася на працягу года пасля яго смерці. Яе значэнне, на думку даследчыка, заключалася найперш у актывізацыі літаратурна-крытычнай думкі: «творчасць Есеніна знайшла рэха ва ўсім нашым краі. Няма ніводнага значнага савецкага крытыка, які не адгукнуўся-б на яго пагібель» [9, с. 171]. Асобным прадметам аналізу стаў разгляд шкоды, нанесенай працамі аб «ясеніншчыне», у якіх паэт быў

абвешчаны «сцягам упадніцкіх настройў, жывым нябожчыкам, кадзільнікам, ныцікам, баяком, што спіўся, няўдачнікам, што задушўся», у якіх «яго паэзію абвешчалі кулацкай, контр-рэвалюцыйнай, яго творчасць называлі смяротным ядам, балотнай плесенню і г. д.» [9, с. 175].

Яскравым эмацыянальным водгукам на з'яўленне прац «аб выкрыцці ясеніншчыны» быў таксама ліст беларускіх паэтаў, напісаны 23 верасня 1926 г. у адказ на артыкул Л. Сасноўскага «Развенчайце хуліганство». У ім М. Лужанін, Я. Бобрык, Я. Туміловіч, П. Глебка, С. Дарожны, В. Маракоў выступілі ў абарону паэта ад несправядлівых нападаў крытыка: «Пад маскай развянчання хуліганства відаць жаданне, якое апаноўвае, асабліва пасля смерці С. Ясеніна, шматлікіх “пісак” ліць і шпурляць разнастайныя адкіды на кучаравую галаву Ясеніна» [10, с. 23]. Такія адносіны, прадэманстраваныя беларускімі літаратарамі, сведчылі аб іх шчырасці і яскравым імкненні да справядлівай ацэнкі творчасці паэта: «У 1926 годзе яны былі зусім маладымі хлопцамі, што нядаўна прыехалі з вёскі, вучыліся ў Беларускаму педагагічным тэхнікуме і ў мінулым годзе пачалі публікаваць свае вершы ў перыядычным друку. Але гэта былі хлопцы з паэтычнай душой. Яны цягнуліся да ўсяго прыгожага і сэрцам разумелі паэзію» [10, с. 22]. На канкрэтных прыкладах беларускія пісьменнікі паказалі некампетэнтнасць Л. Сасноўскага і суб'ектыўнасць яго ацэнкі. Паводле меркавання П. Радзечкі, «гэта быў не толькі высокамаральны, але і па тым часе вельмі смелы ўчынак маладых беларускіх літаратараў. Бо Льва Сасноўскага, які ў свой час рыхтаваў расстрэл царскай сям'і, ведалі тады ўсе» [11, с. 19]. Гэты ліст быў знойдзены праз шмат гадоў пасля напісання даследчыкам Ю. Прокушавым ў архіве і апублікаваны ў 1955 годзе ў альманаху «Літературная Рязань», а ў 1985 годзе – у беларускім бібліяграфічным паказальніку «Беларуская Ясеніяна» У. Фрыдмана.

Творчасць рускага паэта, нягледзячы на шырокую крытыку ў друку, карысталася папулярнасцю ў Беларусі і аказвала несумненны ўплыў на беларускую паэзію. Ясенінскія інтанацыі прагучалі ў творах вядомых беларускіх паэтаў – Я. Пушчы, П. Труса, Л. Маракова, Т. Кляшторнага, С. Дарожнага і інш.

Уплыў рускага паэта на беларускую літаратуру выявіўся найперш ва ўзбагачэнні стылістычнай адметнасці і мастацкай палітры твораў пісьменнікаў. Так, даследчыкі знаходзяць відавочнае падабенства верша У. Дубоўкі «Не жалюю...» да верша «Не жалею, не зову, не плачу» С. Ясеніна як на ўзроўні творчай устаноўкі, так і рэцэптыўнай прызнанні, указваючы на тое, што стварэнне беларускім паэтам твора ў ясенінскім духу з'яўлялася заканамерным, паколькі адлюстроўвала яго каштоўнасці арыенцыі: «такі ўплыў адпавядаў Дубоўкавай пазіцыі і ўстаноўцы на свабоду творчасці, бо Ясенін быў з тых аўтараў, да якіх непрыхільна ставілася афіцыйная крытыка, абвінавачваючы самога і ягоных прыхільнікаў у “імажынізм” і “багемнасці”. Дубоўка ж не хаваў сваёй прызнанні да гэтага расійскага паэта, стварыў верш, натхнёны ягонымі матывамі» [12, с. 32]. Першы паэтычны зборнік У. Дубоўкі «Строма» (Вільня, 1923) атрымаў шэраг зыходных матываў ад паэзіі С. Ясеніна [13, с. 481].

У ранняй паэзіі Я. Пушчы таксама назіраўся відавочны ўплыў ясенінскай творчасці. «Не віню» П. Труса (1927) і «Не жалею, не зову, не плачу...» блізкія сваёй інтанацыяй, рытмічнай арганізацыяй, сістэмай вобразаў, дакладнасцю псіхалагічнага сюжэта.

Для паэтаў старэйшага пакалення С. Ясенін быў блізім па духу як паэт вёскі. У прыватнасці, гэта знайшло яскравае выяўленне ў творчасці З. Бядулі 1920-х гг. Разам з тым, у артыкуле «Думкі к часу (Аб нашай літаратуры і нашых літаратарах)» ён выказаў негатыўныя адносіны да «запазычання» мовы і стылю рускага паэта. Ён выступіў супраць прамога наследавання творчасці замежных пісьменнікаў, адзначаючы, што галоўная каштоўнасць нацыянальнай літаратуры ў тым, каб выяўляць найперш сваю самабытнасць. На яго думку, некаторыя беларускія пісьменнікі «захварэлі» ясеніншчынай і «жыўцом» выраваюць з яго паэзіі вобразы і рыфмы.

С. Ясенін прывабліваў і Я. Купалу, які цікавіўся творчасцю рускага паэта, хоць і адмаўляў духоўна-творчую цягу да яго. У лісце да Л. Клейнбарта 11 студзеня 1929 г. беларускі пясняр пісаў, што з сучасных яму сялянскіх расійскіх паэтаў, акрамя А. Кальцова, ніхто яго асабіста не вабіць. Разам з тым, ён адзначаў, што паэзія С. Ясеніна яму падабаецца. У той жа час беларускага паэта палохалі ўвасобленыя ў яго творчасці надрыў, безнадзейнасць, разлад паміж рэчаіснасцю і марай [14, с. 260]. Купалаўскі верш «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...» на першы погляд можа ўспрымацца як адкрытая палеміка з творам «Я последний поэт деревни...» (1920). З другога боку, у ім гучаць ясенінскія сумныя ноткі развітання з тым, што блізка сэрцу паэта. Шмат сугучнага ў беларускага і рускага паэтаў назіраецца і ў выяўленні вобразаў роднага краю. Ясенінскія інтанацыі з матывамі адчаю і безнадзейнасці адчуваюцца ў вершах Я. Купалы «У лесе» і «Вечер».

Блізім па духу да рускага паэта сваім «бунтарствам» быў і беларускі паэт А. Дудар. Пасля смерці паэта ён напісаў прысвячэнне «У вянок Ясеніну», апублікаванае ў газеце «Звезда» ў 1925 г., выканаў пераклад верша «Русь Савецкая», які ўвайшоў у 1936 г. у «Анталогію рускай савецкай паэзіі».

Вытокі творчага прыцягнення беларускіх паэтаў да С. Ясеніна невыпадковыя. Н. Гілевіч адзначаў, што першаснымі для іх з'яўляліся «змяное і выскокае паходжанне яго творчасці», «несмяротны дух і пах зямлі», «блізкасць да народна-фальклорных вытокаў, як і вернасць стыхіі жывой народнай мовы, як і дэмакратызм, даступнасць і гранічная шчырасць верша» [14, с. 264].

У канцы 1920-х – пачатку 1930-х гг. вульгарызацыя літаратуры і культуры пачала набываць усё большы размах, а шматгранныя сувязі з рускай літаратурай аслаблі. У гэты перыяд творы паэта апынуліся пад фактычнай забаронай. Небяспечна, напрыклад, было іх публічна чытаць у школе. Гэтая сітуацыя

доўжылася да 1950-х гг. [15, с. 407]. В 1960-я гг. У. Караткевіч апісаў гэты час у рамане «Леаніды не вернуцца да Зямлі» («Нельга забыць»).

Заклучэнне. Такім чынам, у ходзе вывучэння пытання асэнсавання творчасці С. Ясеніна ў Беларусі яго літаратурнымі сучаснікамі прааналізаваны крыніцы, дзякуючы якім пашырана ўяўленне аб беларускім кантэксце творчасці С. Ясеніна. Побач з вядомымі ў літаратуразнаўстве працамі выкарыстаны матэрыялы, якія дасюль дэталёва не разглядаліся (прадстаўленыя ў выданнях «Чырвоны сцяг» (1925), «Польмя» (1926; 1927) і інш.).

Праведзены аналіз форм асваення літаратурнай спадчыны рускага паэта сведчыць аб тым, што ўспрыманне С. Ясеніна ў Беларусі ў 1920-я гг. ажыццяўлялася яго сучаснікамі па трох асноўных напрамках: даследаванні аб яго жыцці і творчасці (артыкулы, рэцэнзіі), пераклады, мастацкія прысвячэнні і наследаванні.

Вывучэнне рэцэнцыі творчага вопыту С. Ясеніна ў беларускім кантэксце пацвярджае плённасць працэсу ўзаемаўзбагачэння і ўзаемадзеяння літаратур у 1920-я гг. Нягледзячы на адрозненні ў меркаваннях, існуючых у літаратурна-мастацкім асяроддзі, адносна ўспрымання асноўных тэм і матываў яго творчасці, у Беларусі ў вышэйадзначаны перыяд назіралася ў цэлым тэндэнцыя прызнання ўнікальнага творчага «я» рускага паэта і асваення яго спадчыны ў розных формах.

ЛІТАРАТУРА

1. Органова, О.Н. Специфика эстетического восприятия / О.Н. Органова. – М. : Высш. шк., 1975. – 224 с.
2. Титова, У.А. Поэма С.А. Есенина «Пугачев» в оценке эмигрантской критики / У.А. Титова // Вест. Рязан. гос. ун-та им. С. А. Есенина. – 2016. – № 3. – С. 108–119.
3. Бубнов, С.А. Книга стихов С.А. Есенина «Москва кабацкая» в восприятии современников поэта / С.А. Бубнов // Изв. Саратов. ун-та. Сер. Филология. Журналистика. – 2014. – Т. 14. Вып. 3. – С. 96–100.
4. Севярынец, Г. Уладзімір Дубоўка: ён і пра яго / Г. Севярынец. – Мінск : Лімарыус, 2017. – 537 с.
5. Радечко П.И. Есенин и Беларусь / П.И. Радечко. – Минск : Четыре четверти, 2011. – 408 с.
6. З. Б. С. Есенин / З. Б. // Чырв. Сцяг. – 1925. – № 7. – С. 62, 88–90. – Рэц. на кн. : Есенин, С. Страна Советская / С. Есенин. – Тифлис, 1925 ; Есенин, С. Персидские мотивы / С. Есенин. – М., 1925.
7. Жыбуль, В. «...Паклаў пачатак беларускаму імажынізму»: пра Міхася Чарота і адну маскоўскую публікацыю / В. Жыбуль // Роднае слова. – 2011. – № 11. – С. 9–11.
8. Леанідовіч, П. С.А. Есенин (Увагі на краёх газэт) / П. Леанідовіч // Польмя. – 1926. – № 1. – С. 174–179.
9. Вольфсон, С. Да спрэчкі пра Есеніна / С. Вольфсон // Польмя. – 1927. – № 5. – С. 157–182.
10. Беларуская Ясеніяна (1925–1984) : бібл. паказальнік / склад. У.М. Фрыдман ; Дзярж. б-ка БССР імя У.І. Леніна. – Мінск, 1985. – 83 с.
11. Радечко, П.И. Есенин и белорусская поэзия / П.И. Радечко. – Гомель : Пегас, 2000. – 35 с.
12. Гісторыя беларускай літаратуры ХХ стагоддзя : у 4 т. / НАН Беларусі, Ін-т літаратуры ; рэд.: У.В. Гніламедаў [і інш.]. – Мінск : Бел. навука, 2001–2015. – Т. 4, кн. 2. – 2003.– 975 с.
13. Нарысы па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей : у 4 кн. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993–1995. – Кн. 3. – 1994. – 399 с.
14. Кажамякін, Г. Каментарыі / Г. Кажамякін // Караткевіч, У.С. Збор твораў : у 25 т. / У.С. Караткевіч. – Мінск : Маст. літ., 2014. – Т. 6 : Леаніды не вернуцца да Зямлі (Раман амаль што сентыментальны). – С. 384–460.

Пасцуніў 12.01.2021

INTERLITERARY DIALOGUE IN UNDERSTANDING CREATIVITY OF SERGEI YESENIN BY HIS LITERARY CONTEMPORARIES (ACCORDING TO THE BELARUSIAN PRESS)

I. LAPTIONAK

The article is devoted to the study of the Belarusian context of S. Esenin's literary heritage in the process of interliterary interaction. Special attention is paid to the problem of perception of the poet's work by his literary contemporaries. On the basis of materials of the Belarusian press the actual aspects of comprehension of S. Esenin's creative individuality in several directions are considered: literary and literary-critical works, literary dedications, inheritances and translations. By studying them, the main conceptual approaches were identified, reflecting the peculiarities of the perception of S. Yesenin's work in Belarus in the 1920s and 1930s.

Keywords: literary process, creative personality of the writer, reception, literary translation, inheritance, literary-critical comprehension.